

С Р П С К И
КЊИЖЕВНИ ГЛАСНИК

НОВА СЕРБИЈА, књига XXXVII, број 7. — 1. Децембар, 1932.

ЗАПИСИ.

Чворови

На периферији Београда, два Циганина, сваки пред једним пањем. По једну секиру су већ бацили у страну, јер су од ~~својих~~ удараца препукле држаљнице. Цигани измахују, враћају витлањем секира над главама, ударају поново и поново, час сечицом час наглавком. Знојави су од напора, бледи од срибе. То бледило увређеног поноса, доста је чудно код Цигана. Они су по природи лено и мудро скромни, и не сатиру се над проблемима.

Онај први пањ има чвор гладак и светло као метал. Изгледа тај чвор као око камените скульптуре. Ткиво се на њему никако не разабира. Чвор идеалан, надоргански, скоро да кажемо: апстрактан.

Други пањ има чвор који показује чудесну честичну структуру. Поједини слојеви су толико збијени ~~да се не види~~ ~~да се не види~~ да једне линије међупростора нема између релата и груписа; а редови и груписе су, од своје стране, тако изукрштано организовани у слојеве, да нигде нема пропуста за напад и почетак расула. Слојеви су ~~један~~ један у други пробили с тако насилним жљебљењем, да нигде не постоји место ~~које не~~ смртно осетљиво.

Цигани псују: Бога, дрво, зиму, ватру. Све псују на већ уобичајени начин. А ватру куну, као и ~~и~~ асирски врачари. ~~Чворови~~ чворови су дивни. Нешто мистично херојско има у њиховој загонетној сили да се држе и не мењају.

Један од два Циганина одједаред махну пањ и уђе у кривињару. Изађе мало затим носећи у руци неко чудо од оружја, нешто између камене и бронзане културе. То јест, између камене и бронзане културе по моткастој држаљници, од почетка до грића за сечиво; а из гвоздене културе по оштрици. Нешто између преисторијског буздована и оних гломазних ратних секира којима су, у средњем веку, рушили нападачи утврђења. Луда направа, страшна, убилачка. Циганин измахује том секиром полако. Заљуљује је, као за тренинг: на раме, па ~~оверман~~ ~~оверман~~ точак над главом, па

оштрица

са великом напреженошћу

Српски глас

звизак према пању. Али је Циганин два три пута задржао пад секире, враћао је у почетну фазу покрета. ~~Калкулација~~ је ударац. И доиста, циновска секира уђе и стаде разваљивати тачно ону тесну расцепљину у којој се заглавила мања секира. Челик и челик се сударише као две љуте звери. Шкрипну ~~нешто тупаво~~ и одвратно, и прасну рој варница. Једна је дуго летела и једва згаснула. Циганин сад брзо удари још двапут у проширени зев. Нешто пуче у пању, мала секира испадне и оста као чачкалица крај оне преисторијске направе. Погледасмо: испрепучало и одљуснуло се, као кошуља дивљег кестена, све оно што није било чвор; а чвор, сјајан и гладак и миран, стоји, чист и сам, као крупан драги камен.

Другом Циганину цури танак млаз крви из једне ноздрве, и у кружицима му се суши крв на образима где су се позабадали оцепци од дрвета. Одједном, његова секира чисто пропадне у пањ, нешто сирово-сипкаво зашкрипуту, и пањ и чвор се распадоше у два комада. У средини чвора спазисмо комадић ткива: као зововина мекањ, снежно бео и нежно.

— Ударила секира у срце, и срце предвојило пањ — каже Циганин, задовољан, и смејући се што крнави, и забадајући једнако шиљак сечице у препукло срце. — А онај ~~де~~ тамо, тај пањ нема срца, и томе никој не до'ака.

— А ватра? — питамо ми.

— Ватра? У пољу, такав пањ гаси ватру као да си камен доваљао и бадио. А у великој фуруни ће да изгори, ће да изгори, ама ће у пепелу да остане комадић, а то је оно што се ни секиром, па ни метком не може разбити...

Сваки тежак рад је екскурзија у тајне, у дубоко познавање ствари. А што је познавање дубље, тим се стварно знање више и више пуни мистичним или сујеверним елементима. А сујеверни елемент, што даље од његове популарне форме, све више има смисла. Задирање у суштине — у фигури речено: цепање пањева са чвором — сече врло често сваку везу између чињеница и реалности; а везује често искуство са погађањима скривеног.

Na Tom...

Нешто тужно има у пожицама и у ситном кораку оваца. Увек их неко тера, и ретко на добро. Једнако се боје, и зато су тако послушне и сабијене у се. Без карактера у покретима, са погледима из којих се чита само тамна нужност ~~која~~ ^{што} заповеда да се живи, чопор оваца чини утисак вечитог идења на кланицу, утисак резигнације која није имала, или је изгубила, све трепете жалости. Преко Топчидерског Брда, у

размисли!

ноћи, пролази мирно један ^{ко сања} ~~човјек~~ животињца уз животињцу, као пластови вуне. Мрак је погуст, али овчице сигурно више плаши стаклено тврди и клизави аутомобилски пут. Без ритма, са много грешака, куцају њихови папчићи. На махове тај шум похуће на разноврсна куцања у часовничарници.

Одједаред закркља машина ^{у се} ~~труба~~ ^{нагло} и ситно искида ^{машину} ~~машину~~ ^у ~~један тешак~~ бритко фијукну закована брзина која на сме-лом завијутку има тешких дужности, ~~блеснуше~~ ^{блесну} две широке светле ~~клате~~ ^{клате} хладне и круте као смрзнуте — а овчице спазеше једна на другој да им вуна пламти. Некима пламте леђа, некима трбух, некима бокови, као запаљене лепезе, а неке су букнуле целе, сваким праменчићем крзна, као жртвени свећарник у дане подушја кад се нагло отворе црквена врата.

Кад лампе аутомобила избише на равно, и залише и друм ватром, животињце погубише ноге и стадоше се на коленима склањати испред злотвора.

С обе стране пута, у шипражју, угасио се пожар вуне. Овчице су чудо доживеле, и ближе се једна другој, ослањају једна другој главе на плећа, воле се, као сва бића која заједно доживе тежак час и заједно се спасу... Дисање срећних овчица чује се кроз мрак. Бога хвале. Чисти страх невиних дзо је животињцама моћ молитве.

~~III~~ Сетаве на дачу

У Поморављу, на крају краја дуге бањске алеје. Изнад напуштене кућице, ~~на једном троуглу~~ ^{на једном троуглу}, залегао се коров. Тај троугласти комадић земље потпуно је слободна колонија; република корова, који, кадагод је негде искључив, чини врт. У тај закутак не долази никад ни баштован, ни полиција, ни бањски управник, ни гост. Ту као да биљни свет фантазира палеонтолошки: ружа се вратила у неко далеко, дивље стање; сунцокрет је мамутских сразмера; каранфил ^{у скоро} ~~невиљан~~ ^{невиљан} и безобличан, ~~од самог је ми~~ ^{од самог је ми} ~~риси~~ ^{риси} ~~саздао~~ ^{саздао}. Кроз коров води свега једна стазица, ^{види се} ~~види се~~ одмах да је животињска: ~~и она као тупа~~ ^{и она као тупа}, вијугава као покрети малих, мршавих створова који више ходају витком кичмом него ногама.

Јесен је. Лише сунцокрета, изедено у мекоти својој до задње трупке, потпуно црно, крупно као барјаци, висе око стабла, ~~слично црним веолама~~ ^{слично црним веолама}. Чкаљ се испедио, стиснуо и стврдио, и његове ракље стоје као ~~бонисте~~ ^{бонисте} скела. Леже по њој неки ^{паразити} ~~биљни~~ ^{биљни} приљубљена су уз њу стара гнезда зоља, а између две и две ракље висе кесасте мреже паука, тако густе да је под њима нарочито поднебље. ^{Дивља} ~~Дивља~~ каранфил се још жути, и расте ~~чисто~~ ^{чисто} трње, чије

^{напуштена троугласта} ~~коча~~.

бодље миришу опојно. По жбуновима ружа, управо шумарку ружа, ништа друго до шипак, и сун три зао као болест. Кад ветар затресе тај шибљак, плане у сунцу ватромет од пурпурних боба, ~~и оним златним поклонама.~~

Репув је освојио највећи део земљишта. Јак је и раскошан као тропска билка; лишће, ~~ка~~ могло бити грађа за барку, ~~дрвене~~ ~~клин~~ ~~они~~ би остали у месу цветова као у дзани. Лишће је с лица зелено, оним тајанственим смарагдним зеленилом у које, верује се на Сицилији, ако дуго гледају падавичари, ~~они~~ оздраве. Наличије лишћа је сребрно, ~~блеснаво сребрно као месенина у мразну ноћ.~~ Упада у очи један огроман примерак репува, који покрива земљиште од близу једног квадратног метра величине. Још више упада у очи ~~да је~~ огромна розета његова, ~~лишћа, или сва обрнута на~~ ~~наличије, или расла и бојила се како је мела.~~

Чарлада (као огромна сребрна чинија, или као мала сребрна барка; и по своме сребру, и по томе што се лишће на два енџонтило, а по боковима длако да удуби пуцалину. Шта ли то значи? Једнога дана се даде кључ. Ту лежи ванредно лепа сврака, дугих крила од жада са мало љубичасто сивкастог веза; и меких бокова од белог сомота. Крила је мало уздигнуто раширила, те се лепо видело фино, дуго вретенасто тело, продужено у реп. Као гола опружена. На једном листу, спреда, леже јој, у ставу одмарања, врат, крупна глава, и кљун, као други фини завршетак оног облог, тоглог вретена. Сврака спава. Све је око ње бојаљиво мирно. Све живо жртвује уснулој лепотици своју слободу и своју радост кретања.

Како се десило оно што се затим десило, човек не би могао тачно описати! Нити имамо чула за те брзине; нити ~~за те~~ мраморно хладне храбрости без игре живаца; нити можемо да замислимо судбину без сцене... Једна мала нејасна тамнина, као сенка ~~неког~~ ~~далеког~~ ~~завијана~~, један крикут ~~како~~ ~~при~~ ~~електричном~~ ~~паљењу~~, ~~и~~ ~~и~~ ~~свему~~ ~~је~~ ~~крај~~. Грабљивица је стигла брзином зрака, и тако исто нестала. У чинији ~~лежи~~ ~~једно~~ ~~крило~~, ~~свракино~~, а на листу ~~како~~ ~~је~~ ~~мировала~~ ~~тама~~, ~~има~~ ~~капљица~~ ~~крви~~.

Брзина, то се не зна доста, брише трагедије. Трагедију чини спори низ детаља на које бића нису навикнута. Кад низ муњевито убрза, не треба навика, јер се ништа неће ~~ни~~ ~~догађати~~. ~~Сврака~~ ~~није~~ ~~умирала~~ ~~ни~~ ~~стоти~~ ~~део~~ ~~од~~ ~~секунда~~. Ништа страшно, и ништа жалосно, и ништа ружно. Срце, болу крик, све је умрло у исти трен. ~~Сврака~~ ~~је~~ ~~сврака~~ ~~под~~ ~~небо~~ ~~брзином~~ ~~којом~~ ~~ваљда~~ ~~никоји~~ ~~анђео~~ ~~не~~ ~~носи~~ ~~душе~~. ~~Пешину~~ ~~није~~ ~~са~~ ~~собом~~ ~~оставила~~. Само крило... Уле, крила нема! Нема га! Тамо подаље, иза једног ветром насланаганог грмича сухог лишћа, врцуо је репић, и срушила се два листа

Као дрвња мунџа. У истој мунџи лежи потпуно мртво, као мртво. Криво су врло мртво, врло мртво, врло мртво, врло мртво, врло мртво. Мунџа је

koja su se držala kao kućica od karata. Tamo je valjda
krilo... Ali gde, nema više ni kaplje krvi! U srebrnoj
činići prevrnuo se sam od sebe jedan listić, mesto srca, na
srebru leži sada jedan lekoviti smaragd... Мир, ред, чи-
стоћа.

Седа сунце, ^{поја} ~~вене~~ студ. Мало после ће на небу да се покаже ниска жута звезда, а затим новембарски месец, мекан као клупче вуне.

На висоравни, већ сасвим под шумом, сељачко имање. Све земљиште је ту степенасто; кућа и споредне зграде, на разним висинама и површинама, чине као неке тихе изукрштане улицице, те имање изгледа велико, и уједно увек пусто... Једнога дана је било друкчије. Из куће је испao, ~~изненада~~ раздражен, сељак средњих година, зграбио неки колац, и стегао га шаком ~~како~~ као да је имала десет прстију. Баху му груди, ~~не~~ знајући ваљда шта чини, сељак забија колац у земљу испред себе свом снагом, и при сваком ударцу сева очима, као да целој природи жели рећи да глава куће има да буде милосрдан. За врата се ухватила, као да не уме ни ући ни изаћи, жена, доцелана јој рамењача на кошуљи, а један подбуо црвен образ нагло модри. Под забатом куће млада девојка, турила главу у прса, ~~тако је~~ као и да је нема, и само се леђа надимају од плача, који никако не излази из девојке. Крвава зарила зубе у бундеву, и не сме ни да жвакне, ни да затвори уста. Псето стало уз дрво на три ноге, дрхти, а не усвђује се да сврши потребу...

Кад се колац најзад заби у дубоку рупу скоро до шаке сељакове, настаде мрта тишина. Тада се зачу, по страни, неко ~~реко~~ умилно брбтање: велики котао, сав кадифен од меке и дебеле чађи, и у њему ври вода и искувава се рубље. На површини воде започели су невину испу: мехури паре, пена сапуна и клобуци чистог тоглог платна. ~~А~~ ~~у~~ ткање.

ИСТИНА СЕКУЛЪ.

СУДБИНЕ.

1

Човек седи на камену. Усред непомичних црних гро-
здова, камен се бели. Над главом човеку кружи јастреб.

Човек гледа у земљу. Мислима шара меки песак винограда. Тишина. С времена на време кликне јастреб. И једна брана залеће се да га одагна својим тупим кљуном и промуклим гаком. Ништа више унаоколо човека.